



**ARHEOLOZI SU NA  
LOKALITETU CRKVIŠĆE U  
BLIZINI KARLOVCA  
PRONAŠLI TRAGOVE  
ŽIVOTA IZ DVA  
PRAPOVIJESNA NASELJA,  
TE NEŠTO ŠTO SU SAMI  
PROZVALI  
SENZACIONALNIM  
OTKRIĆEM - NAJSTARIJU  
KASNOANTIČKU CRKVU U  
KONTINENTALNOM DIJELU  
HRVATSKE**

✎ Mario Pušić

**ekskluzivno  
Nedjeljni  
otkriva**

# Ljubavna priča koja je dovela do senzacionalnog arheološkog otkrića

**Maja se zaljubila u arheologa i odvela ga na livadu na kojoj se igrala u djetinjstvu. Dok su šetali livadom s koje puca pogled na kanjon Mrežnice, on je pod nogama primijetio neobičan predmet**



**KAKO SE OTKRIVALA TAJNA CRKVIŠĆA**  
 Maja i Krešimir (velika fotografija lijevo) potaknuli su istraživanja koja su sada rezultirala velikim otkrićem; Konferencija za novinare na kojoj arheologinja Ana Azinović Bebek, koja vodi istraživanja na lokalitetu, govori o onome što je otkriveno (ispod); Otišak paprati koji je ostao od biljke pale u vapneni estrih (ispod); Ana Azinović Bebek s jednim od pronađenih predmeta (sasvim dolje)

**A**rheolozi su na lokalitetu Crkvišće u posljednjih sedam godina s više od 700 konkretnih predmeta i desecima kilograma drugih dokaza pronašli tragove života iz dva prapovijesna naselja u razdoblju eneolitika i kasnog brončanog doba te nešto što su sami prozvali senzacionalnim otkrićem - najstariju kasnoantičku crkvu u kontinentalnom dijelu Hrvatske koju su radiokarbonskom analizom smjestili u 5. stoljeće, sagrađenu sto godina poslije rimske utvrde unutar čiji je debelih zidina nastala.

Koliko je ljudskih sudbina i neispričanih životnih priča ostalo u tri tisućljeća prije i još dva poslije Krista na obronku koji s desne obale čuva Mrežnicu u Gornjem Bukovlju, na pola puta između Duge Rese i Generalskog Stola, kojemu administrativno pripada? Mi smo otkrili jednu, ljubavna je i u povijest ne seže daleko, samo petnaestak godina, no bez nje ne bismo znali ni za jednu od svih ovih u posljednjih pet tisuća godina, o kojima nam danas pričaju stručnjaci.

Maja Luketić Raguž karlovačka je novinarka koja je svaki slobodni trenutak u djetinjstvu provodila u Bukovlju, rodnom selu njezina oca. Iz te je zemlje, kaže, jela hranu, a iz Mrežnice pila vodu i tako joj se, između ostalog, ovaj kraj uvukao duboko pod kožu. Krešimir Raguž je rođeni Zagrepčanin hercegovačkih korijena, koji radi u karlovačkom uredu Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture. Njihovi životni pozivi dokazuju da ih pokreće znatiželja, a sami kažu da su mnogo boravili u prirodi. Maja mu je tako poželjela pokazati najdražu livadu iz svojeg djetinjstva, koja je i danas najljepša koju je ikada vidjela u životu. Zbog prekrasnog pogleda koji s nje puca na smaragdni kanjon Mrežnice, maštala je o kućici u kojoj bi jednog dana baš na tom mjestu provodila vrijeme s najdražim ljudima. Šetali su šumicom i koji metar prije njezine livade Maja je zapazila, kako je tada pomislila neobičan crni kamenčić. Krešimir ga je uzeo i zaključio da je to sigurno komad nekog oruđa koji se koristio u davnim vremenima. Njegov istraživački nerv gotovo je otjerao trenutak romanse prema kojem su do tada sigurno koračali, ali danas mu to nitko, pa ni Maja, ne zamjera.

**OTKRIĆE CRKVE**

- On je tada počeo nogom razgrtati krtičnjake i zemlju na mjestima gdje je bila rahlija, odakle su počeli ispadati komadi keramike. Onda smo nastavili šetnju i došli dalje u šumicu, a tu mu je pozornost privukao još jedan detalj - vrtača zasuta zemljom i obrasla drvećem, koja meni nije izgledala ni po čemu posebno. On me pitao što je to, odmah zaključujući da je to komad bila crkva. Poslije smo to prepričali nekom tati, koji nam je rekao da se od davnina ta lokacija zove Crkvišće jer je prema narodnoj predaji tu nekad bila crkva, a malo dalje groblje, dok širi lokalitet nazivaju Gradišće, što bi podrazumijevalo neku građevinu, iako nitko od mještana nije znao nikakve detalje, niti su postojali zapisi koji bi na takvo što ukazivali - priča nam Maja.

- Profesionalna deformacija - kroz smijeh



**“U crkvi je moglo biti stotinjak ljudi. Obrambeni zid je impozantan, na mjestima širok čak i do 2,4 metra, a na litici prema Mrežnici širok je jedan metar**

opravdava Krešimir svoju reakciju, no nije imao izbora kada je već na prvom krtičnjaku koji je opalio nogom izletjela prapovijesna keramika iz doba Japoda, a onda i dijeleći tada korištenih oružja i oruđa. Maji je odmah dao do znanja da tu nikada neće biti nikakva vikendica jer je to vrijedan arheološki lokalitet.

- Odmah nakon tih sitnih nalaza prohodao sam širi teren i shvatio da se nalazimo unutar čitavog sustava bedema. Pretpostavio sam tada da se radi o prapovijesnoj građevini, a da je unutar nje još i crkva, što je bilo prilično iznenađujuće - prisjeća se Krešimir.

Volio se pohvaliti da njegovi preci u Hercegovini u selu imaju rimsku baziliku, no tada nije bio svjestan da će se Maja koju godinu kasnije moći pohvaliti da ona u selu svojih predaka ima sto godina stariju rimsku crkvu.

Njegov prvi sljedeći potez, dakako, bio je da oženi Maju, a onda se posvetio lokaciji koja ga je zaokupljala gotovo jednako kao njegova životna izabranica. Prijavio je nalaz ustanovi u kojoj radi te je zaštitio lokalitet kako ne bi došlo do uništavanja vrijednog sadržaja. Vlasnik zemljišta u blizini na njegovu zamolbu ga je prestao obrađivati (općina Generalski Stol kasnije je otkupila lokaciju na kojoj su temelji crkve) te su tako stvoreni preduvjeti za kvalitetno znanstveno istraživanje. Kako je Krešimir stručnjak



za prapovijesni period, dao se u potragu za kolegom koji je stručnjak za antiku, odnosno kršćanstvo, i pronašao ga u kolegici dr. Ani Azinović Bebek, koja je danas pomoćnica ravnateljice za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda i voditeljica istraživanja na Crkvišću. Istraživanja traju sada već sedam godina, a puno više pozornosti posvećeno je razdoblju antike.

- Ono što imamo nalaza iz prapovijesti su rezultati istraživanja uz zidove same crkve



ili gdje se nekada oralo, pa su to zapravo ostaci ostataka. Bili su to dijelovi keramičkih posuda kakve nalazimo na gradinskim naseljima, koja se inače jako malo istražuju jer su vrlo opsežna. Radi se o posudama iz svakodnevne upotrebe te život na tom prostoru ničim nije odudarao od života u to vrijeme na drugom području, u granicama današnje Karlovačke županije - kaže Krešimir.

Najstariji predmeti su iz eneolitika te su stari između četiri i pet tisuća godina pa prema željeznom dobu, po čemu se vidi dugotrajan kontinuitet života na ovom važnom lokalitetu.

- Treće, cijelo drugo i prvo tisućljeće prije Krista, onda četvrto stoljeće poslije Krista i rimska utvrda te crkva iz petog stoljeća, to je istražen period. Crkva ni utvrda nisu nikada srušene niti razorene, nego su napuštene, moguće za vrijeme Turaka, no to je teško reći. Sigurno je da je za lokaciju ljude vezao položaj. On je izuzetan, nad Mrežnicom. Otkrio sam da u Karlovačkoj županiji postoji sedam sličnih gradina, koje su sve nad kanjonima rijeka i sve su s desne strane, imaju izdužene oblike, a taj duži gleda na rijeku dok je čitavi kompleks na obronku. ispod kojega je rijeka zavojita, te imaju vlastiti izvor vode. Znači, rijeka si je probijala put gdje je mogla, a tamo gdje nije, ostala je stijena na uzvisini, koju je vrlo lako braniti. Jednako tako razmišljali su ljudi u prapovijesti. Ako umjesto rimskih zidina debelih više od dva metra zamislimo zemljano-kameni kompleks u prapovijesti, on je imao istu dobru obrambenu funkciju. Za jedan i drugi period jednako značajna je rijeka Mrežnica, kao vodni, ali i prometni, odnosno komunikacijski resurs - ispričao je Krešimir.

**ZOO DUŠA U NASELJU**

Teško je odrediti koliko je u jednom trenutku u prapovijesti na Crkvišću moglo živjeti ljudi, no zato je sasvim sigurno da je iza rimskih bedema u kasnoj antici ovdje bilo naselje u kojem je živjelo i do 200 duša.

Kada je krenula u istraživanje lokaliteta, već sam narodski naziv "Crkvišće", kaže nam dr. Ana Azinović Bebek, sugerirao joj je da bi se moglo raditi o temeljima crkve, no pretpostavljala je srednjovjekovnu građevinu.

- Već prve godine kada smo otvorili crkvu, s obzirom na njezin oblik i način na koji je zidana, kao i sve drugo što smo pronašli, odmah je bilo jasno da se radi o kasnoantičkoj crkvi, što su potvrdile i analize. Ministarstvo kulture je nastavilo financirati radove, a u skladu s vlastitim mogućnostima, u njih se uključila i Općina Generalski Stol. Od ove smo godine u zajedničkom projektu s Institutom za arheologiju Sveučilišta u Grazu, koji s nama sudjeluje u daljnjem istraživanju, pa i financijski pomaže. Ono što smo do sada utvrdili jest da je u četvrtom stoljeću sagrađena vojna utvrda u kojoj je iz početka bila smještena vojna posada koja je kontrolirala prijelaz nad rijekom Mrežnicom, a u petom stoljeću tu postaje trajno naselje i tada se gradi crkva. Osim nje, istražili smo i tri objekta - vjerojatno se radi o kućama - te velike bedeme koji opasuju čitavu utvrdu. Ove smo godine istražili i jednu polukružnu kulu, znamo sigurno da se na tom sjeveroistočnom dijelu nalaze još dvije, a na zapadnom dijelu utvrde vjerojatno još dvije - kaže nam arheologinja Ana Azinović Bebek.

Pokušala nam je rekonstruirati život stanovnika dobro utvrđenog naselja, veličine oko pola hektara, otprije 1500 godina.

- Ono što bismo mogli zaključiti iz komparativnih primjera u Sloveniji i Austriji, gdje se nalaze slične utvrde, jest da je tu živjelo između 80 i 200 ljudi. Iz istraživanja doznajemo da su živjeli životom u kojem su sami sebi bili dostatni, dakle, na zaštićenom su povišenom položaju, dodatno osnaženom kulama, u nizini su luke, na plavnom području, gdje su vjerojatno obrađivali zemlju, što im je bio izvor hrane. Još nismo pronašli cisternu za vodu, ali i ona mora

→ nastavak na sljedećoj stranici



## Ideja je da u dogovoru s Općinom Generalski Stol u idućih pet godina istraživanja s austrijskim kolegama osmisle arheološki park

biti tu negdje. Imamo tragove metalurške djelatnosti, također i posudice u kojima se lijevao metal, što znači da su sami izrađivali oruđe za rad i obavljali popravke. Pronašli smo i ostatke utega od tkalačkog stana, što znači da su proizvodili tekstil, peći za kuhanje, proizvodnju metala i keramike, mnogo keramičkih posuda lokalne proizvodnje, ali i takvih posuda koje su ovdje dolazile trgovinom, kao uvoz. Pronašli smo i peći za proizvodnju vapna koje im je bilo potrebno za zidanje utvrde - kaže dr. Azinović.

U podu crkve pokazala nam je otisak papira koji je ostao od biljke pale u vapneni estrih kojom se u to vrijeme premazivao pod i ostao je sačuvan do danas. Sama građevina dimenzija je 15 sa 7,5 metara s predvorjem koje ju produžuje za još tri metra. Ima sačuvane subsele i katedru, prostor gdje sjedi svećenstvo i oltarnu pregradu kojom se ono odvaja od puka. U crkvi je moglo biti stotinjak ljudi. Obrambeni zid je imponozantan, na mjestima širok čak i do 2,4 metra (tamo gdje je prijetila najveća opasnost), a na litici prema Mrežnici širok je jedan metar.

- Pronašli smo ulomke i dijelove oružja, vrhove strelica i kopalja te dijelove oklopa, znači, sve čime je tada raspolagao vojnik Rimskog Carstva. Oni su naselje branili od barbarskih plemena jer je to vrijeme kada kroz Rimsko Carstvo prolaze različita germanska plemena. Iz tog je razloga ovo prvotno, u četvrtom stoljeću, sagrađeno kao privremeno pribježište koje štiti vojska, a kasnije je služilo i kao trajno naselje - objašnjava dr. Azinović.

### POGLED NA RIJEKU

Ovo je izuzetno značajan nalaz za kontinentalni dio Hrvatske. Dr. Azinović Bebek objašnjava zašto.

- Osim ovog lokaliteta, postoje dva iz istog razdoblja, Kuzelin na obroncima Medvednice, koji je klasična kasnoantička utvrda, ali tamo nije pronađena crkva, te Lonja Matušini, gdje je pronađena crkva, ali nije definirano naselje. Ovdje imamo sve - crkvu, utvrdu i naselje - ističe.

Zbog toga je budućnost Crkvišća svijetla. Ideja je da u dogovoru s Općinom Generalski Stol u idućih pet godina istraživanja s austrijskom kolegama osmisle arheološki park. Zbog toga je već započeto konzerviranje crkve i jednog objekta u neposrednoj blizini, a isto će se učiniti s obrambenim zidinama i kulama. U sljedećem će se periodu osmisliti projekt prezentacije s konzerviranim zidovima i park u koji će ljudi moći doći i na informacijskim pločama pročitati sve što će oni do tada istražiti.

Maja i Krešimir nastavili su dolaziti na Crkvišće. Sada za to imaju puno više razloga nego prije petnaestak godina. Pogled na rijeku ostao je jednako lijep, Krešimir je desna ruka istraživačkom timu dr. Ane Azinović Bebek, a Maja profesionalno prati nova otkrića na lokalitetu za Hrvatski radio, za koji radi. Istina, nikada na svojoj livadi neće imati vikendicu, no ona je ionako trebala biti u funkciji okupljanja dragih ljudi, a njih tamo gore ne nedostaje. Svi oni moći će svjedočiti kako su se pronalazili vrijedni povijesni nalazi i kako je nastajao arheološki park Crkvišće, ali najljepšu priču o ovoj utvrdi moći će ispričati Ivan (10) i Luka (6) Raguž, dva dječaka rođena iz ljubavi Maje i Krešimira, koja rastu zajedno s njom. ✓